MARTIN NORDDAHL

Mozart og forvandlingen

Musik, frimureri og erkendelse

UDDRAG AF BOGEN

© Martin Norddahl 2026

Indledning

Hvert år ferierer min kone og jeg i Skagen, og et fast punkt på programmet er et besøg på Skagens Museum, hvor skagensmalerne er udstillet. Besøgene minder om hinanden – som at hilse på en gammel ven.

En dag kom jeg tilfældigvis til at gå bag en gruppe besøgende, der fik en omvisning. Jeg lyttede lidt på afstand – i smug, da jeg ikke havde betalt – og oplevede, hvordan de ellers velkendte malerier pludselig trådte frem i et helt nyt lys. Perspektiver blev forklaret, oversete detaljer fremhævet, og fortællingerne om kunstnerne, deres liv og deres arbejde kastede et nyt skær over lærrederne.

Det var ikke fordi malerierne ændrede sig, men det gjorde min måde at se dem på.

Oplevelsen vendte tilbage til mig, da jeg skulle skrive indledningen til denne bog. Hvorfor egentlig alle disse forklaringer om Mozart og hans værker? Kunne man ikke blot lade musikken tale for sig selv og lade os, der elsker Mozart, nyde den i fred? Svaret er enkelt: Jo, naturligvis kan man nyde musikken uden forklaringer. Mozarts værker kan sagtens stå alene – uforklaret. Men min erfaring er, at et forhåndskendskab – en slags omvisning bag om musikken – kan åbne for nye forståelseslag og måske endda forstærke oplevelsen. Ikke fordi musikken skal reduceres til forklaringer, men fordi opmærksomheden rettes mod sammenhænge, klangfarver og perspektiver, som ellers ville forblive uopdagede.

Det er netop sigtet med denne bog: At række læseren en lygte i hånden og pege på de forestillinger, idéer og kulturelle strømninger, der har været med til at forme Mozarts musik, og som i særlig grad samler sig i hans sene mesterværk, operaen *Tryllefløjten*. For at gøre denne omvisning så klar og nærværende som muligt, vil vi betragte *Tryllefløjten* gennem tre forskellige linser:

1. **Den historiske og frimureriske linse:** Den fører os ind i 1700-tallets oplysningstid og viser de konkrete idealer om dannelse, fornuft, etisk forædling og broderskab, som prægede det intellektuelle miljø, Mozart omgikkes i Wien.

2. **Den teatralske eventyr-linse:** Den åbner for tidens forunderlige scenetradition – det samtiden kaldte le merveilleux – befolket af forheksede prinser, magiske fløjter, komiske fuglefængere og orientalske kulisser på forstadsteatret Theater auf der Wieden.

3. **Den mytologiske linse:** Med afsæt i myteforskeren Joseph Campbells begreb om monomyten eller »helterejsen« vil vi opdage, at Tryllefløjten ikke blot er en folkelig 1700-talsfarce, men følger nøjagtig samme urgamle fortællestruktur, som vi kender fra Odysseen, Ringenes Herre og Star Wars.

Når disse tre linser lægges over hinanden, opdager vi, at Mozarts opera hverken er usammenhængende eller tilfældig. Den er en almenmenneskelig indvielsesrejse, støbt i lyd.

Som en omvisning blandt nogle af Mozarts mest personlige og fortættede værker er denne bog et tilbud. Man kan gå med – eller man kan lade være. Men for den, der har lyst til at se og lytte nærmere efter, håber jeg, at værkerne vil træde frem i et nyt og rigere lys.

Præludium: De tidlige år

»Den, der gør sig selv til en orm, kan ikke bagefter klage over, at man træder på ham.«
—
Immanuel Kant

Da Mozart blev født i Salzburg i januar 1756, var oplysningstidens frø allerede plantet i den europæiske muld. Ved de europæiske hoffer levede traditionsbårne magtstrukturer videre, men i bøger, saloner og lærde kredse spredte nye tanker sig om fornuftens herredømme, personlig frihed og emanciperingen fra kirkens dogmer. Voltaire rettede sin skarpe kritik mod religiøs intolerance og autoritær magt, David Hume udfordrede traditionelle religiøse forestillinger om erkendelse, og Jean-Jacques Rousseau stillede helt nye spørgsmål om menneskets frihed, natur og forholdet mellem individ og samfund. Oplysningstidens stråleglans lyste ud fra salonerne i Europas hovedstæder, og blandt tidens intellektuelle voksede troen på, at verden, mennesket og samfundet kunne forstås ud fra rationelle principper snarere end religiøse dogmer – og måske forbedres i overensstemmelse hermed.

Disse idéer slog ikke ned med samme kraft overalt. Salzburg syntes at være en sten i floden, som disse strømninger flød uden om – byen var et lille fyrstebispedømme præget af katolsk fromhed og faste hierarkier. Her blev Wolfgang Amadeus Mozart født den 27. januar 1756 som søn af violinisten Leopold Mozart og hans hustru Anna Maria. Sammen med sin søster Nannerl, der tidligt viste bemærkelsesværdige musikalske evner, voksede han op i et hjem, hvor musikken hurtigt blev altomfattende. Leopold opdagede hurtigt børnenes usædvanlige begavelse og gjorde dem på kort tid til Europas måske mest berømte musikalske vidunderbørn.

Her slutter læseprøven.